

"I sutra ima posao sav da miruje!"

Tako se odlučilo na sastanku, što se maločas razišao. Uz zaglušnu buku i grozničavo gestikuliranje razlile se gomile radnika glavnom gradskom ulicom. -Koricu hljeba!- drugo ne pitamo -i dok nam je ne daju, posao će da počiva. Prije pocrkati negoli popustiti!

U tome se suglasili svi.

Svi-pa i on: Stipe Morović.

Bio je doduše čas, kad ga je tamo u dvorani napalo nešto, da toj krajnjoj odci prigovori, ali mu je prd onolikom jednostušnosti klonula snaga. Pa i kad je došao red da dade svoj pristanak, on se u prvi čas malčice pokolebao, ali kako je pred sobom, u zraku, ugledao onu gustu šumu koštunjavih ruka, diže i on svoju. Time je u njemu svladan i posljednji ostatak neodlučnosti, sad je on mogao iz punih grudi da kliče jeunakosti, bratstvu i slobodi. Klicao je i slozi svih proletara, a malo poslije pridružio se i onima, što su sred silno razmahane bure oduševljenja zapjevali "Marseillaisu". Glas mu je zanosio na muklo i hrapavo roptanje, ali ma kakav bio taj njegov glas, njime je on ipak zatomio ono nešto neugodno, što je onaj trenučani kukavličuk izazvao u njemu. Jer pored presudne rješenosti revoltiranog mnoštva, s kojim je on jedno tijelo i jedna duša, ne mogu i ne smiju da nadu mjesta sićušne misli o kućnoj bijedi, bolesnom djetetu a ni obziri na ženu i na njemu razdražljivost.

Iako je noć vedra, između uličnog svjetla slabo se razabiru zvijezde. Cini se kao da se nebo sa svim svojim nebrojenim svijetovima uzdiglo nekuda više, puno više.

Noć je neobično mlaka. Odnekalen, na mahove, provejava topal povjetarac i još većma podraškuje živce razdražene svjetine.

S nekim osobitim čuvstvom samosvijesti gledao je Stipe tu ljudsku silu, što se zbila i u daljinu protegla kao trup neke orijaške grdosije i na sve strane, u pobočne ceste i ulice, pružila svoje prijeteće krakove. Pogled na tu snagu budio je u njemu osjećaje hrabrosti, čak i neke obijesne jogunosti. A tek s koliko je prijetrom pogledivao na prozore okolnih kuća, gdje se stisla glava do glave, a zabrinuta se nekako glupo protegla kao da pitaju: -Što li će to da bude?

-Čekajte samo... vidjet će već!... govornice mu oči, se u taj mah neobično sjale.

I kao pjan s neke vesele razdraganosti i uzbuđenosti, diže obje ruke i spusta

ih na pleća dvojice radnika, što su išli uporedo s njime.

-Hejnaši -živjeli mi!

-Pa-živjeli!-zaintače ona dvojica.

I podoše naprijed za gomilom, iz koje se gotovo bez prekida dizali urlaji prosvjeda i ogorčenja, praćeni psovkama, prijetnjama i pjesmom "Internacionale". Medutim što dalje, to se i svjetina sve većma proredivala. Od gomile se odvojio i on- Stipe Morović. S bukom i galamom, što je na sve strane jenjavala, popuštalo je i u njemu ono pjano uzbuđenje. Ona ga dvojica mamila u vinaru, gdje će raspredati o "položaju"...

-Ne mogu ,reče. U kući bolest- - Ne mogu nikako.

Sasvim se odvojio i ostao sam. Koraca teško, ~~mu~~ Ovladala ga misao na kućnu nevolju, misao sve crnja i mučnija, kao što i tijesna ,strma ulica, u koju je je sada zagazio biva svakim korakom mračnija i zadušljivija.

Fiziognomija toga žalosnog gradskog kuta zaista je i pusta i jadna. Sumornost joj ne ublažuje ni onaj uski okrajak neba, što se ovako s dna ulice ,privida nekako bliži, jer se zvijezde na njemu razabiru jasnije nego li dolje sa ulica prostranih i rasvjetljenih.

I Stipe se sjeti ~~mnog~~ silnog mnoštva ,grdosije one sa grdanim krakovima, i dok mora ispred sebe da gleda one crne, otrcane, na pola porušene kućerine i blatoš što se između njih nakupilo, munu mu glavom, da je ta nečista i kaljna gromada starogradskih podrtina upravo stvorena, da bude leglom onolikoj nemani.

Već je nadomak svoga stana. Kućerak s naherenim krovom: jedno od mnogobrojnih stajališta njegove mukotrpne Golgote. Uz desetoro drugih kukavaca, našao je tu i on svoj kutić-dok ga i otud ne potjeraju.

Negdje u blizini zaplakalo dijete. Stipe se sjeti svog bolesnog sinčića, a pred očima mu je i ona, žena. Ona čeka pomoć, a- razloga ne će htjeti da čuje. Sličnih prizora odigrat će se večeras i u drugim radničkim brlozima - bijeda nije samo njegov gost. Svakako- ali njegov slučaj je možda od svih najbolniji. Pred ovim imali su njih dvoje još četvoro djece i nijedno da postaviš na noge. Sve je četvoro danas pod leđinom.-Slaba, nikakva hrana- kazao je liječnik.

Ude u zagušljivu, vlažnu vežu tamnog kućerka. Iz podzemnog stana dopirao žagor i smijeh. Dopirao i vonj nečaga, što se rastvara i gnije.

Stipe napipa stube i uze da se penje na gornji kat. Vrata stana otvorena: žena ga je, vidi se, jedva dočekala. Na njoj je nekakvo trošno, zgužvano odijelo, crna kosa raškustrana, lice ublijedjelo, ali se na njemu vide tragovi još dosta svježije iako ispaćene ljepote.

Prve su joj riječi bile: nosi li što sa sobom? Stipe složi usne na osmijeh

kojim je očevidno htio da sakrije svoju tešku unutarnju nepriliku.

-Ta otkuda! Posao zatvoren-kao da ne znaš...

Stipe se Morović prekide, kao da čeka, što će sada žena. Nastade šutnja: crte joj se u licu umramorile a obrve nad krupnim crnim očima skupile u mrk i nemio izražaj. Ali riječ joj se ne izmače ni jedna. Osokoljen Stipe htjede da se po-tanje izjasni:

-Naroda ko mravi!-Da ti je bilo vidjeti!-A što se sve ~~sujajax~~ ondje govorilo-ti Bože!

Žena domahnu rukom, da šuti.

-Probudit ćeš dijete - - šapne i pride k pokrjnim vratima i tu osta oslušku-jući disanje malog nemoćnika.

Muž se povuče u kut i sjede za raskliman sto. Onaj pogled maločas tvrd i nemio x ublažio se i umekšao. Lijepo građena žena, sad mu se onako u profilu činila još ljepšom. Dijete se pak sasvim uvrгло u njega,, ali nije same zato, što mu je priraslo duši: dok nije na nj sišla bolest, bila ga je puna kuća, a njemu, ocu, ugodna zabava, kad bi sa rada umoran stigao kući. Prava sreća i ne traži mno-go, a opet dostaje ~~saxxaxtaxtaxjexpxaxxaxxxx~~ ponekad sitnica kakva, da je pore-meti. Na priliku: bolest i nemogućnost da joj se dode do lijeka. Kao evo u ovom slučaju.

-A kako mu je? prousti on ~~kixaxx~~ što je tiše mogao.

-Zlo...

Na prstima mu se primakne i prihvati:

-I liječnik je zabrinut.

-I liječnik?

-Da, zvala sam ga...Mali odjednom otvrdnuo i nikako da dode k sebi. Mislila sam: ovo mu je posljednja.

-I on mu je pomogao?

-Pomogao - ali se i otresao na mene, da sam ja, da smo mi krivi, te nam dijete propada.

-Mi?

-Da mu ne damo dovoljno hrane-da ga, da ga morimo gladu- zarida žena.

-To ti je rekao? Obrve mu se skupile, oči zaplamsale.-To ti je rekao?-zaintači.

- Da, i još je kazao da će stvar prijaviti vlastima.

-Neka samo tuži! Smrknuto mu lice poprimi grub, gočovo divlji izražaj.

-I recept je napisao- - evo! Uze sa police parče papira i položi mu ga na sto. Stipe uzvine k njoj oči i pogleda je kao da ne razumije.

-Čekala sam dok ti dodeš...

-Hiniti nije više mogao.

-Dok ja dodem! Kao da ti nisam izbrojio do posljednje pare-kao da - - Vidiš, takav govor može u čovjeku samo - - -

Ona se još savladavala. <sup>K</sup> Kao da je prečula njegove riječi, prihvati što je mirnije mogla:

-Maločas bio je ovdje gospodarev sin...Tražio te je...

-Štooo?

-Hoće s tobom da govori.Čeka te u poslovnici.

-Mene?

-Još večeras, da!

-Ako opet dode, reci mu - - I ~~iznutri~~ izvali ružnu riječ.

U pokrajnoj sobi zaplakalo dijete. Žena se trže, ošine muža pogledom razdražene nestrpljivosti i zamače u sobu. Neko vrijeme dopirao je iznutra ~~ja~~ dječije jecanje, ispremiješano pretrgnutim glasovima pjesme, kojom se uspavljuju djeca.

se vrati u kuhinju  
Domalo utihnu sve i žena se još bljeda u licu. Svjetlo slabo, i u tom polumraku izgledala je kao sablast.

Sjedio je sjedio na svom mjestu ~~smrknut~~ nepomičan i smrknut. Kapu je potisnuo nešto niže nad zatiljak i prešavši nekoliko puta rukom po kudravoj, dugo nepodstriženoj kosi oborio glavu, kao čovjek, što nešto prevrće u sebi.

- K njemu večeras? Ama je li čovjek pri pameti? -progunda kao da sam za sebe govori.

Žena mu se primakne bliže.

-Ima nešto, veli, što se odgoditi ne može. Nekakvo vino, što mu je stiglo u pokvarenim sudovima, htio bi pretočiti- tako nešto...

-Neka ga pretoči sam! Nek spozna, što znači muka! Prokleta zvijer, dosta se napila moje krvi!

-Stipe!-zalomi žena rukama.

-Sto? Rekao sam zvijer- i jest tako:ljuta zvijer! E-ali ne će dugo. Dan od gnjeva već je tu. Crv diže glavu -proletarac iste, što mu se ugrabilo. Dolje krvoloci! Dolje tirani!

I bio je gotov da preda nju saspe sve, što mu je od današnjeg sastanka ostalo u glavi, ali ga žena prežide:

-Stipe...glad se gladu ne izbija. Živjeti se mora. Nama umire dijete...

No on je i unapredak plovio ~~strijunax~~ bujicom riječi, što ih je danas slušao.

-Bit će hljeba- bit će svega! Umekšat ćemo mi njih, glavno je ostanemo čvrsti jedni i nepopustivi. Uzalud im opiranje: bez ovih ruku nikud ni oni! Ali ove ruke nisu ovdje samo za to da se za njih lome. Ne zadovoljavamo se mi više s s kostima, što nam ih s vremena na vrijeme dobacuju kao ~~xxx~~ rulji kuća-

ka. Mi ~~tražimo~~ tražimo više. I tražit ćemo sve više i više. I dok traženo ne postignemo, ove će ruke za pas -hoće!

Što je jače dizao glas, to je u nje većma raslo užbuđenje. I kad više nije mogla da se svlada, stade preda nj pa će mu gotovo izazpuno:

-I ti ne ideš kamo te zovu?

Stipe uzvinu oči i odmjeri je od pete do glave.

-Ženo-poludjela si!

-U kući ~~ne~~ koliko bi na zub. A li tu je još jedan dragi život, što visi o jednom tankom kocu. Tu je recept - - -

-Ne ubadaj, čuješ li? -ne ubadaj!

-Lijek! -vrisnu žena.

-Otkud?

-Idi kuda te zovu! Platit će ti...

-Ne bleju koješta!

-I ti da ne ideš kuda te zovu? - uzavri ona.

-Prije bih da mi ot panu obje ruke.

-I to mi je otac! -ona će glasom, u kome je skupila sav svoj prezir.

-Čovjek sam...

-Zvijer!

-Čovjek, kome je zadana riječ svetinja!

~~Žena~~ Žena se naže nad sto i u lice mu puhnu:

Zvijer! Zvijer! Zvijer!

Stipe skoči kao uboden:

-Prestani ili - -

-Ubojice! Krv svoju ubijaš!

Ohrazi mu se zgrčiše, a pesti stisnu. Ni sam ne zna, što ga drži da ne nasrne na nju. On je znao, da iz nje vapi užasnuta krv majke, ali ljutilo ga, što i ona njemu ne će da pogleda dublje u dušu, pa da vidi, što se tu sve uzvaljalo. Očinska krv htjela bi i u njemu da zaurla, ali on je ušutkuje, guši, jer je druge, što ga veže ... Jest -a ona to ne vidi ~~ili~~ ili ne će da vidi.

-Dovolja ženo!

U njemu sve kipi i dolazi mu da je bije.

Sad je i njoj došlo kao da naslućuje što se u muževljevoj duši kovitla. Kao za čudo ~~prax~~ malopredašnija ju je srdžba odjednom ostavila pa će galsom umekšanim, drhtavim:

-Stipe...

Ali njega je još držao bijes i čisto mu je iznakazio lice.

-Ubit ću njega, tebe pa - sebe.. Hoću po križ... Diže se naglo i izide iz svoga kuta.

-Stipe! zgrozi se ona.

-Ne lupaj dakle jezikom i ne rani me odnje, gdje bi morala znati da i mene boli.

Dišući šumno ušeta se kuhinjom. Žena je sada tražila riječi, da ga primiri i predobije.

-Ti se ,Stipe, žestiš, a pitaš ,kako je meni...

On se trže i stane. Ona nastavi naglo:

-Na dug - i sam znaš- ne će niko da ~~šax~~ daje, što sam imala zlata, to sa m založila, kuća prazna, odijelo na meni i na tebi -istrošeno... Svako zlo na nas - ni da smo prokleti....

Riječ joj se uduši u jecaju. To ga još većma razdraži.

-I ja bih sada - - -

-Eadi djeteta, Stipe! Podi!

-I opet !

-Radi našeg djeteta, Stipe! Pritaji se - noć je - niko ne će uzaznati...

U njemu zadržata svaka žilica.

-Na izdaju me tjeraš?

Žena sklopi ruke:

- Ovako te molim- podi!

-Na izdaju?-zaintači on. Da pogazim vjeru, da može svak u lice da mi pljuje?

Ne! I više ni riječi!

Dijete i opet zastenje.

-Stipe-za muku Isukrstovu - -

-Umukni!-ruknu on i učini kao da će na nju uzdignutim šakama.

Žena zapomaga i ustuknu dva tri koračaja. On stade i spusti ruke. Sopće poput stroja i kao omamljen ziblje se na nogama. Oči zakrvavljena a krvavi su mu i pe gleda kojima strijelja ženu: nikad nije bio zlu djelu tako blizu kao u ovaj mah. On ~~xxx~~ je to osjetio, trgnuo se kao zaprepašten od neke neizrecivo ružne misli, i kao od nekog straha pred samim sobom, pograbi kapu, tigne je na tjeme zaletje se na vrata i odjuri niza stube. Kao kroz san dopirale su mu ~~xxx~~ neke krute riječi, što ih jesada ženau novom nastupu bijesa za njime odapinjala. Išao je ulicom, kao čovjek, ~~xxx~~ ovladao vinom. Mahao je rukama i sve nešto gundao kroza zube-nešto nerazumljivo. Glava mu je pucala od unutrašnje lomljave i nagibala se čas na jedno čas na drugo rame. I rijetkim prolaznicima činilo se njegovo držanje nekako čudno: po gdje koji su mu se sa strahom ugibali. Dugo je trebalo ,dok se povratio u stanje, da je mogao obuhvatiti ovaj svoj mu-

čan položaj. Dijete izdiše, a on ne može da pomogne. Ne može! Ne će ostati drugo, nego kad ~~se~~ za uvijek okrutne, da ga dignu na ruke i ponese pred svoje drugove govoreći: Evo vam žrtve moje! No u isti mah iskrsla sumnja: ne će li se naći koji drug i reći: pa nisi čovječe trebao da tjeraš mak na konac! A da dijete ozdravi - dašto pod cijenu pogažene riječi - s i bi na njega, oca, graknuli: izdajice! krivokletniče! I izgurali bi ga iz svoje sredine kao psa. Što da čini? Da pokuca na nečija vrata i zamoli u ime zajma kakav mali iznos - na to nije mogao ni pomišljati. Prije svega - ovo doba noći, a onda - ne - nikako ne! Da se odazove onom pozivu - ne - ni to! Da se vrati kući prazno - uk - to opet ne - e, a što onda?

Uto začu iza sebe glasove. Vesela se skupina mladih ljudi približavala sve većom bukom i grajom, Slijedeći misao, što mu u to munula glavom ~~se~~ trgnu se na stranu, skutri se uza zid i i tu stane, nepomičan, uduši čisto smućen. Kad mu se primakoše, skine kapu i reče tužnim, drhtavim glasom:

-Dijete mi umire... Pomožite! Molim...

Mladi obješenjaci jedva su to dočekali:

Šta - okomiše se dvojica trojica na nj. Jutros si mukao kao vo, a sada nam se tu cmizdriš kao ... - Jutros si tulio, kao da je cijeli svijet tvoj, a večeras kukaš kao kukavica. - Zašto ne pjevaš i sada onu francusku? Hoćeš da ti pomognemo? Allons, enfants ... I udaljiše pjevajući iz svega grla.

A on osta sam na ulici s kapom u ruci. I stid i bijes i neizreciva muka probijala mu žile. Opet ga prožimlje drhtavica po čitavom tijelu, grčenje mišica, ali nada sve ona neka davalja srážba... Najradije bi poletjeti za enim ljudima i zadržati ih kao crve.

-Prokleti bezdušnici! - ruknu i sva se mržnja na izrabljivače uzvaljaja u njemu - I bujica plamenih riječi, što su ih vode radnika u aznim prilikama pa i U današnjem sastanku sipali protiv tirana, zahuji u njegovim ušima. Sve one filipike i invektive sada su se u kactičnom metežu lomile u njegovoj pustoj glavi. - Sve je laž! I taj odvratni poredak kao i sve što se diglo na otimačini, grabežu i izrabljivanju lakovjernih. Dolje tirani! Dolje! Dolje!

Natakne kapu na tjeme i pođe dalje. Kuda? - Ni sam ne zna. Tek osjeća, da ima u njemu nešto, što ga silomice vuče onamo u one neke puste ulice, gluhe i mračne, u sredini kao stvorenje za za crne misli, što ga u ovaj mah svega prožimaju.

-Ispili nas, izmrcvarili - i još nam se rugaju!

Ojači zamah vjetar pljusnu ga posred čela. Iz daljine dopiru glasovi muzike i pjevanja, smijeha i veselih povika.

Oni banče, a meni umire dijete... Jal i očaj zamućuju mu svijest. - Ali ja mo-

ram do novaca-još večeras-smjesta!-provali iz njega nešto strašno,naglo,nenadano.

Na donjem krx suprotnom kraju ulice miče se nešto crno. I sve se približuje.Stipe odjednom stne i protrne pred misli,što ga je nenadano napala..Ali to se u isti mah izgubilo.

-Ja moram do novca!- zaropće i jednim skokom sune u bližnju vežu. I tu se stisnu kao u zasjedi.

Više nije mislio ni na što. Navuče kapu na oči,i u trenutku ,kad su pre d kućnim vratima odjeknuli koraci,zaletje se na ulicu,stade pred užanutog prolaznika i propenta muklo,u pola glasa:

- Gladan sam...

Čovjek ustuknu,ali se ubrzo snade:

-Ovamo ljudi!-zavapi iza svega glasa i u isti mu se mah zasvjetli u rukama samokres.Stipe se strese,odskoči, i kao pomaman odjuri niz ulicu<sup>Na prozorima</sup> ~~z~~ ~~xxix~~ okolnih kuća ppomoliše se glave i u noći odjeknu vika i graja:-Uхватите тата! Stipe je jurio kao mahnit,gotov da pred sobom poruši sve zapreke. Pošto je odmakao prilično daleko,uspori korakGlavinjajući ukolo bez cilja klonio se je ljudi i njihovih pogleda.

Ni sam ne zna kako se odjednom našao pred skladištem svoga gospodara. Unutri svjetlo.Tu su vrata-i kvaka je tu. Nema nego da je se dotakne i eno pomoći.

Čisto mehanički zakorača prema vratima, ali se u isti mah trže. Šta? A zadana vjera? Riječ?

Na svom ramenu osjeti nečiju tešku ruku. Naglo se okrene i s užasom ugleda pred sobom golem lek gradskog stražara.

- Sto radiš tu?-zapita redar oštro.

Stipi omrtvio jezik.

-Hoćeš li odgovoriti?



vremenik.

— A ma — eto — zvali ~~su~~ me — —

Da — zvali su me — — — zapenta.

— E onda što čekate?

— Evo <sup>evo</sup> ~~ovako~~ <sup>ovako</sup>

Pritisne ~~ovako~~ <sup>ovako</sup> svom silom sune unutra.

\* \* \*

U to mu je doba i žena ~~nekada~~ vrludala gradom.

U čas, kad ju je ~~ona~~ ostavio onako naglo i grubo, ona je <sup>osjetila</sup> ~~poputjena~~ kako se u njoj nešto pretrgalo. Za nju je on u taj mah prestao da živi — a bila bi obračunala i sa <sup>svim</sup> sobom i sa svijetom, ~~da je nije držalo dijete~~ <sup>da nije</sup> — —

Ali smrt ~~ima~~ <sup>ima</sup> to dijete već u svom naručaju — — Treba joj ga otići, a to i hoće <sup>ona, majka</sup> ~~ona~~ — hoće — pa stajalo je i života. I nedugo iza odlaska muža, kad ~~joj~~ <sup>joj</sup> se ~~dijete~~ <sup>dijete</sup> opet uspavalo, ona ~~izista~~ <sup>izista</sup> — ~~izista~~ <sup>izista</sup> je da potraži pomoci.

Brzim kretom ruku ~~napravila~~ <sup>napravila</sup> kosu, preko trošnog haljetka bacila ~~tamni~~ <sup>tamni</sup> ogrtač, poljubila dijete i ~~izista~~ <sup>izista</sup> na ulicu.

Vani na zraku, sred tišine samotne ulice, stisnula ~~joj~~ <sup>joj</sup> srce nekakva neizreciva tjeskoba. Ali to ne potraja dugo.

Kod zakreta u drugu ulicu dopre joj do ušiju golema graja, buka, smijeh — što se sve dizalo iz zadimljene dubine bližnje vinare.

— Bit će, da je i on unutra — ~~on se onako smućenoj doista~~ <sup>on se onako smućenoj doista</sup> Poposta časkom, i ~~doista~~ <sup>doista</sup> joj se ~~prividi~~ <sup>prividi</sup>, da sred onog žagora čuje i njegov glas.

— Zvijer! — promumlja s neiskazanim jalom i prijezirom. <sup>Bude joj</sup>

~~Njoj se pričini~~ <sup>on</sup> kao da je sada prvi put progledala u srce ~~onoga~~ <sup>onoga</sup> čovjeka. A to joj se srce prikazalo tvrdo, kameno, kruto. I ona je mogla da takovu stvoru dade svoju lijepu mladost!

Svi se osjećaji bijesa, mržnje i ogorčenja uskomešali u njoj.

~~Pod~~ <sup>Pod</sup> dalje. Išla je naglim korakom i brzo se izvukla iz tijesnih, zadušljivih ulica staroga grada.

Pod gradskim tornjem stane, kao da pre-mišlja, što će da uradi. Oгледа se uokolo: dućani svi zatvoreni, prolaznika malo . . . Kome da se obrati?

U neke prođe mimo nje čovjek uredne vanjštine. Nekako je čudno pogleda, a i kad se udalji, po nekoliko se puta okrenuo i opet je onako pogleda. Na poslijetku joj se i nasmiješi, ali kako je ona odvrnula pogled na stranu — prosljedi on svojim putem. Onakovi joj osmijesi ne bijahu tuđi. Bila je dosta lijepa, a <sup>na</sup> i prilike, u kojima je živjela, bile su takove, te se po gdjejoj drznulo, da joj se takovim osmijesima primakne . . . Ali ona je svome čovjeku čuvala vjeru i jednim bi jedinim pogledom razoružala svakoga takova drznika . . . I u ovaj mah je odvrnula svoje lice, ali ne poradi vjere, što bi je dugovala mužu — ta ona ja njega prezire — —

Drugda bi nju onakav smiješak razdražio, uvrijedio — sada ju je samo smutio. I nešto čudno podišlo ju je u taj čas po svem tijelu, a neodređena misao stala da joj kopa u glavi i da krči sebi put iz tamnih strana, upaljenih moždjana. A ta se misao, ukazala domala u svoj svojoj jasnoći: dati sebe za dijete! — U to se sjeti neke svoje znanke, koja je u sličnim prilikama uradila isto.

I kod te znanice slučilo se tako, da je muž pogazio svoje dužnosti — a žena se upitala: zašto da se i ona ne riješi svojih? I riješila ih se — pa joj je danas i lijepo i dobro.

— A zašto da i ja ne uradim tako — za dijete, što umire! — Na tu pomisao zadržta sva i <sup>onaj</sup> kao da joj je nešto novo, nešto jako i odvažno prostrujalo žilama.

U isti se čas našla sred glavne ulice. Jako joj svjetlo zasjenilo oči, a podjedno <sup>poje</sup> čuti nešto kao da bi stid — — Obori glavu i zakrene put obale, gdje <sup>je</sup> manje ljudi i manje svjetla.

Oči joj zapere o osamljeni „kiosk“ na južnom kraju obale. Upravi <sup>2</sup> amo i stane na

mjestu, gdje je od „kioska“ padala duga, tamna sjena.

More se pred njom svjetlucalo u odrazu fenjera na „rivi“.

Negdje u visini mora da <sup>je</sup> dosta jak vjetarac, jer se čuje cviljenje užeta na jarbolima ladje, što <sup>je</sup> ~~bijase~~ <sup>privržane</sup> uz obalu. I njoj se čini, da u onom cviljenju raspoznaje glas djeteta, što umire . . .

Tako <sup>je</sup> ona <sup>stajala</sup> tu — u toj osami i čekala.

Medjutim kadgod bi iza nje odjeknuli čiji koraci, u njoj bi se sledila krv i kao užasnuta bi se skutrila u tamniju stranu „kioska“.

Kad bi se pako koraci izgubili u daljini, nju bi onaj osjećaj tjeskobe ubrzo minuo i ona bi sebe prekoravala s tolike malodušnosti i straha.

— Dijete umire — — on pije — — a ja — — —

U takav bi se mah udušio u njoj svaki trag neodlučnosti. Naglim bi se kretom izvinula iz sjene i istupila na svjetlo.

I opet odjeknu koraci. Ona protrnu, ali se ne mače s mjesta. Laganu se okrene <sup>prema</sup> stranu, otkud se čuli koraci i ugleda čovjeka, koji je, rek bi, upravio ravno put „kioska“. Na nogama se držao nekada nestalno. <sup>Viđi mu se,</sup> bio je dobre volje, pjevač <sup>od</sup> veselo, živo, objesno.

Već iz podaljega zapazi mladu ženu.

— O, madama! — — klikne on i bez oklijevanja pristupi k njoj bliže i stane, da je pomno posmatra.

I ona ga pogleda. Po izgledu mora da je <sup>je</sup> čovjek od mora, kapetan, što li?

— Bella . . . bella . . . rekne <sup>na</sup> nekuda sa zadovoljstvom. Oči mu se svijetlile, <sup>na glavu mu</sup> se zibala čas na jedno čas na drugo rame.

— Bella . . . bella . . . zaintači <sup>ti. Sama</sup> sameata? Koga čekate, à?

— Kogagod . . . otme joj se riječ. Ali još je <sup>je</sup> pravo ne izustiti i već se sva zgrozila.

posto

je

ne do sada nju . . .

Viđi mu se,

i bacale žive plamene

Sola, soletta?

proše

On ~~negrehotu~~ <sup>na ubio!</sup> se nasmejedi:

*Molto mi* — Ha — ha — Bella... bella... ~~mi~~ piace! Tamo je moj brod... Eno — — I pokaže joj lađu privezanu uz obalu. Mala večerica — i čašica „marsale“ <sup>?</sup> „porto“ <sup>?</sup> „šampanja“ — — à?

Konopi zacvile jače, ona se sjeti djeteta, što izdiše...

— Hoćemo li? — ponuka on.

Ona ne kaza ni riječi, već sva pognuta i oborene glave krene put broda.

A on za njom popijevajući:

— Bella... mia bella...

-----

Nekoliko je vremena bilo na obali sve tiho: kao da je noć u svoje crne ponore progutala sve živo. Po tom je odjednom jeknulo stenjanje:

— Vidi li Bog ovo?! <sup>A</sup>

Lagan, mrtav val podiže lađu privezanu uz obalu, a dok ~~ta~~ se je opet spuštala, lanci su na njoj zaškrinuli, kao kada demon zaškrguće crnim zubima svojim. Žena se užasnu. Ona se vraćala s lađe, a tijelo joj, još <sup>je</sup> toplo od sramotnih zagrljaja, sve trne i trne od groze i strave.

I noge joj klecaju, a <sup>zajučene,</sup> ~~uzasute~~ oči kao da traže, kamo bi se stisle i sakrile.

Nabasa na stup fenjera i prisloni se na nj, da ne pane.

U neizrecivom metežu i neredu gonile joj se u glavi svakojake misli. I u tom se metežu <sup>jezina</sup> svijest sve većma i većma gubila. Dugo je ostala tako, a kada se preнула, svijest je još <sup>je</sup> u njoj drijemala. Nekakav čudan žagor dopirao joj do ušiju — to bijaše, što ju <sup>je</sup> probudilo i preнulo.

Izvaljene joj oči izgubljeno blude ulicom, <sup>što se u ovo doba</sup> ~~kojom se je prosuo bijan svijet.~~

<sup>Rao saji bježi</sup> Najviše <sup>je</sup> se okupilo tamo, na kraju ulice, gdje joj se kao u snu privida, da se nabodi skladište, u kojem joj je redovno <sup>je</sup> za postel <sup>je</sup> muž <sup>je</sup> redovno zaposlen.

Medjutim se ~~ona~~ <sup>na ubio!</sup> žagor prometnuo u pravu graju. Povici, psovke i kletve ~~krizaju se u~~ <sup>u</sup> mnogo glasa <sup>stariju se na dugo i sirovo.</sup>

— Izvucite ga van — van — van! — oru se u noćnom zraku, ali njena zatomiljena svijest jedva da to razabire.

Sa svih strana hrli ~~tamo~~ <sup>onamo</sup> svijet <sup>ona</sup> ~~sama~~ <sup>žena</sup> ~~stoji tu~~ <sup>stoji</sup> i gleda ispred sebe tupo i sumrtvo.

Odjednom se sva ustrese. Pričini joj se, kao da je čula njegov glas — —

Tračak svjetla zasine joj u glavi i osvijetli, što se tu netom uzmutilo. Razbudilo se sjećanje — uskrslé slike trenučano uspavane, zastrte. — On! — on! — hukne i lice joj se grčevito nakrivi od provale unutarnjeg bijesa.

<sup>trčale</sup> Medjutu su padale psovke, padale su teške i uvredljive riječi:

— Vjerolomna huljo! Izdajniče! Nitkove!

A glas i opet zatužio:

— Imajte srca! — — Dijete mi umire.

Ona prijedie rukom preko čela.

— To nije on — — ne — — to ne može biti on — — —

Mimo nje <sup>je</sup> prolazili ljudi i propitkivali, što se <sup>je</sup> događalo.

Neko se oglasi:

— Radnici izdali riječ, da se ne radi, a tamo se našo jedan, koji im se iznevjerio, pa heće da mu se svete <sup>sada</sup> <sup>ovleknju.</sup>

— Imajte srca! — — Dijete mi umire — ~~ljudi se razišli,~~ <sup>ona</sup> se sva uzljuljala i čvrsto, čvrsto se prihvatila za stup.

Gungula bivala sve veća, a navale grubih riječi sve žešće, ali njihova sila ~~ne~~ <sup>je</sup> ~~može~~ <sup>je</sup> da zatomi osamljeni glas, što ~~je~~ <sup>je</sup> bolno vapiti:

— Ne ubijajte me! <sup>je</sup>

<sup>žena</sup> ~~ona~~ sve to čuje, ali prikovana uza stup nema snage, da se makne.

Umiješali se redari. Ona ih gleda, kako golim sabljama rastjeruju svjetinu. Vidi i njega — svoga muža, kako je sred urnebesa razjarena naroda probio hrpu, <sup>je</sup> ga je stiskala, <sup>je</sup> te udario u bijeg.

Bježi on i kao mahnit leti <sup>numa</sup> ~~na~~ <sup>pram</sup> mjestu, gdje je ona. Već joj je <sup>blizu</sup> ~~na dohvatu~~. Čuje mu nagli i šumni dah — gleda mu lice ogrebano i okrvavljeno.

Evo ga uporedo stupa!

— Stipe, oj Stipe! — pruži ona <sup>prema</sup> njega obje ruke. On kao da ne čuje. U krajnjem naprezanju svojih sila odmakne se ona sa stupa i <sup>pruži</sup> za njim.

— Stipe! oj Stipe! jekne joj glas.

On stane naglo. Okrene se, da je dočeka. Glava mu ~~je~~ <sup>gorjela</sup>, oči bacaju plamenove, a tijelo dršće, grči se, trese...

— Stipe, moj — — —

Nije pustio da doreče. Grubo ju prodrma za pleće pa istisne pridušeno, kao da ga nešto u grlu davi:

— Sad vidiš, što si od mene uradila, vrazja ženo?

I tresne <sup>v</sup> njom na stranu.

Ona jaukue i sruši se na tle.

Ležala je na kamenu blijeda, nepomična u besvjestici. On ju je neko vrijeme gledao i sipao na nju psovku za psovkom.

— Otrovala si me, gujo prokleta! — — Zgasila si mi čast i poštenje, Hudobo! — — Sad može svak <sup>da</sup> na mene <sup>pljuje</sup>, svak — svak — — — zarida on, kao da mu se duša cijepa.

<sup>žena</sup> ona se nije <sup>može</sup> ~~može~~ niti <sup>je</sup> od sebe <sup>da</sup> ~~da~~ znaka života.

On zašuti. Pričinilo mu se kao da je nad njime u zraku prohujilo nešto beskonačno ~~veliko~~. ... On se <sup>ustrese</sup> i pogleda ono tijelo protegnuto pred njime — na tlima.

U jedan mah popusti u njemu bijes. Gorko smilovanje obuze mu dušu, <sup>pod njegovim se</sup> ~~pod njegovim se~~ <sup>dojmom</sup> ~~dojmom~~ <sup>prigone</sup> k zemlji i uze da doživlje ženu.

Ona se ~~ne~~ <sup>odaziva</sup> ~~odaziva~~ <sup>lje</sup>.

Stade je tresti — no ona ko drvo. Pridigla je, a glava joj se sruši na oznak.

— Ubio sam je... hukne on, ali u to joj se otvore oči, a usne razmaknu na jedva čujnu, prigušenu kantilenu: „ — Bella... mia bella... ”

I po tom udaru <sup>u</sup> smijeh — u nekakav razbiti, lud <sup>smijeh</sup>, od kojega se onom nevoljniku ~~leđa~~ žile...

— Ubio sam je — ubio — ubio! — —

Čvrsto je obuhvati oko pasa i zakrene s njom u bližnju ulicu.

Prolazili su izmedj dva niza velikih, ras-košnih kuća, prolazili su glavnom ulicom, otkud se radi obilnog svjetla slabo razabiru <sup>zvijezde</sup>, a nebo izgleda <sup>lo</sup>, kao da se podiglo nekuda <sup>visoko, visoko</sup> ~~visoko, visoko~~ <sup>mnozo, mnogo više...</sup>

1906